

UNIWERSYTET
ROLNICZY
im. Hugona Kollataja
w Krakowie

FORUM MIAST EUROREGIONU TATRY

**Aktualne uwarunkowania stanu i potencjału
ekologicznego rzek i potoków górskich**

Wojciech Bartnik

*Wykorzystano publikowane materiały KZGW, RZGW w Krakowie
oraz badania i publikacje zespołu Katedr Inżynierii Wodnej i Geotechniki UR*

Plan prezentacji

Wstęp

- 1. Identyfikacja przyczyn zmian morfologicznych oraz ocena i ich skutków,**
- 2. Zagrożenia jakie niesie przyśpieszona erozja koryt rzecznych**
- 3. Warunki ograniczenia degradacji koryt rzek**
- 4. Wnioski**

Wstęp

Stan zrównoważony środowiska ciek;

- **stan równowagi hydrodynamicznej - dno ciek utrzymuje się na jednakowej wysokości**
- **równowaga pomiędzy funkcją odprowadzania wód wezbraniowych oraz funkcją ich retencjonowania w obszarach zalewowych**
- **status ekologiczny ciek i jego korytarza pozostanie na co najmniej dobrym poziomie i zapewnienie warunków rozwoju bioróżnorodności**

Zmiany systemów kortowych polegają głównie na erozyjnym modelowaniu.

Raba, Skawa, Dunajec Wisłoka są pogłębiane w ostatnim wieku od 2-4 m, a w wyniku erozji wstecznej pogłębiają się również koryta w dolinach bocznych.

Od roku 1989 można zauważyć pojawienie się impulsu erozji wgłębnej w wyniku zmian użytkowania.

Prawne uwarunkowania

Cele współczesnej polityki wodnej
zgodnej z Ramową Dyrektywą Wodną

- **Cel 1 – Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód, a w szczególności ekosystemów wodnych i od wód zależnych**
- **Cel 2 – zaspokojenie uzasadnionych potrzeb ludności i gospodarki przy poszanowaniu zasad zrównoważonego użytkowania wód**
- **Cel 3 – podniesienie skuteczności ochrony w sytuacjach nadzwyczajnych, powodzie i susze**

Cele oceny hydromorfologicznej rzek:

Cele wykonywania oceny hydromorfologicznej zgodnie z wymogami RDW:

Realizacja procedur wymaganych przez RDW takich jak min.:

- Określenie warunków referencyjnych
- **Ocena stanu ekologicznego poprzez stan hydromorfologiczny**

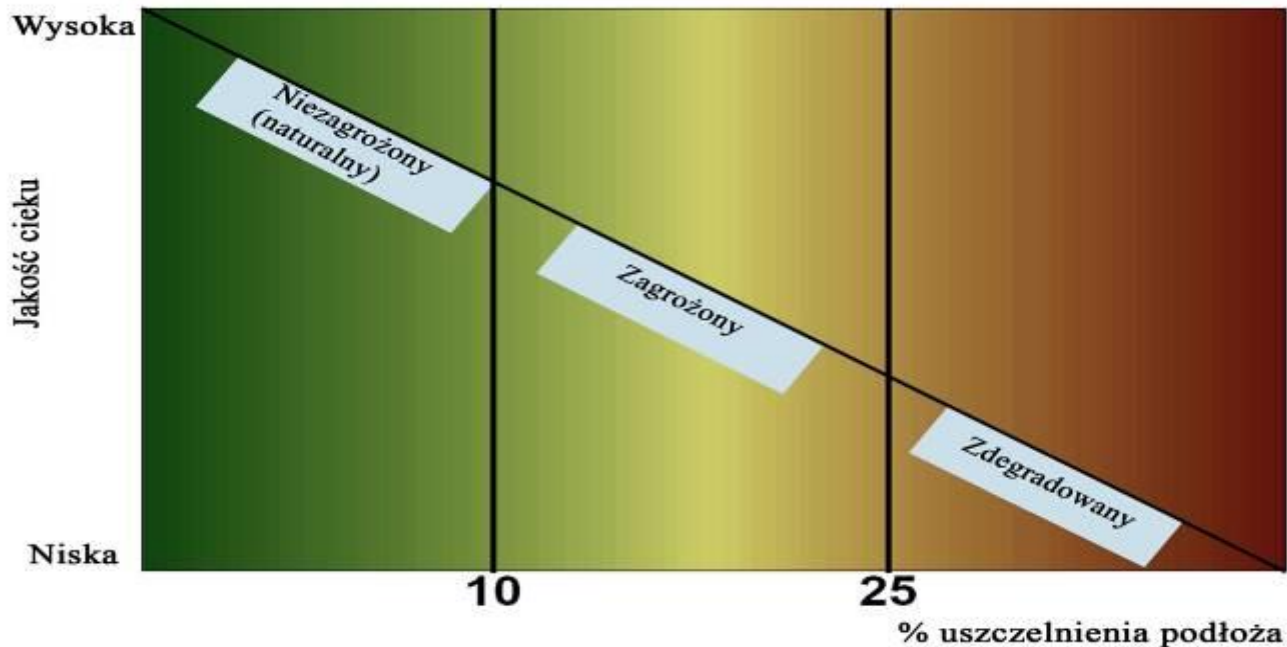
Planowanie działań stanowiących element zarządzania zlewnią takich jak:

- Renaturyzacja rzek
- Ochrona przeciwpowodziowa
- stan zrównoważony cieku

Realizacja powyższych celów wymaga ocen hydromorfologicznych na różnych poziomach z uwzględnieniem zmian w czasie – jak np. zmiana zagospodarowania zlewni.

Ocena stanu ekologicznego

Powierzchnia nieprzepuszczalna - jakość ekologiczna ciek

Relacje pomiędzy wielkością powierzchni nieprzepuszczalnej, a jakością ekologiczną ciek wodnego (wg. "How urbanization affects the water cycle")

1. Identyfikacja przyczyn zmian morfologicznych oraz ocena i ich skutków

a. naturalne przyczyny zmian morfologii koryt rzecznych

- **zmiana klimatu**
- **długookresowe skutki ekstremalnych zdarzeń
meteorologicznych**
- **ruchy tektoniczne,**

b. antropogeniczne przyczyny zmian morfologii koryt rzecznych i zlewni;

- **zmiany użytkowania terenu,**
- **zabudowa zlewni (sieć dróg, powierzchnie utwardzone, zabudowania) –uszczelnienie zlewni**
- **eksploatacja rumowiska korytowego,**
- **zaburzenia ciągłości biologicznej rzek i potoków górskich,**
- **zaburzenia równowagi hydrodynamicznej**
- **regulacja rzek i potoków, eksploatacja kruszywa oraz zabiegi melioracyjne,**

cd

- **przerwanie połączenia terenów zalewowych z korytami rzek,**
- **zmiany struktury i dynamiki przepływu, ograniczenie naturalnej retencji,**
- **fizyczne niszczenie gatunków i siedlisk,**
- **zakłócenia reżimu przepływów rzek na skutek nadmiernych poborów wody**
- **utrata naturalnej retencji zlewni rzecznych wskutek urbanizacji**

2010 – koryto Białki

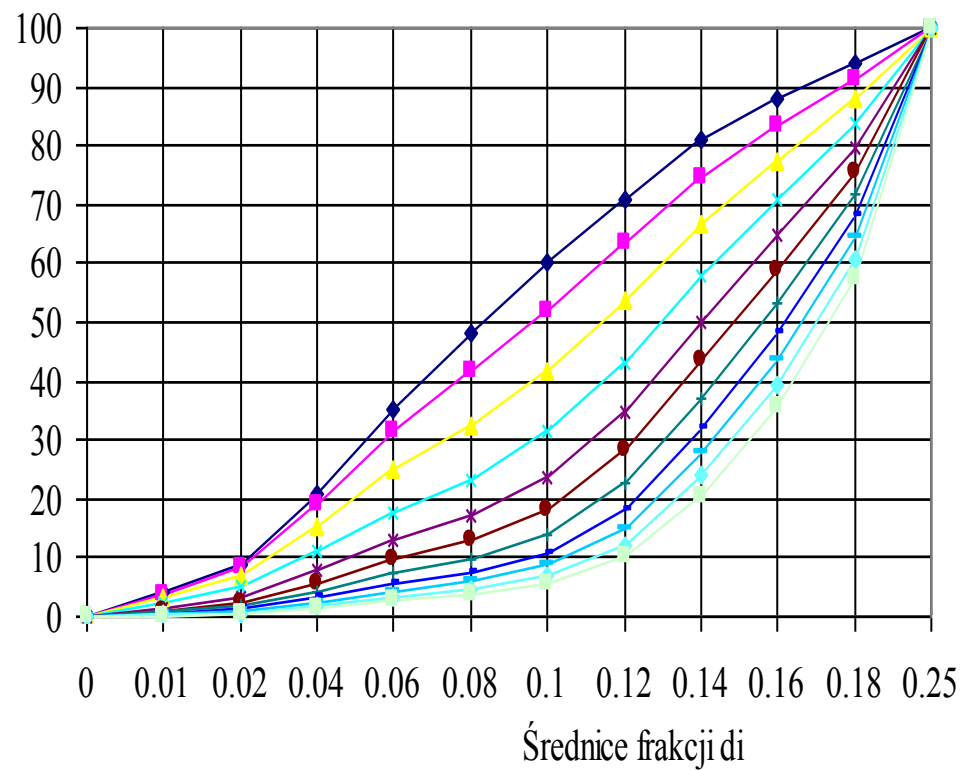

2. Zagrożenia jakie niesie przyśpieszona erozja koryt rzecznych

Zakres zmian;

- **pogłębianie koryt,**
- **zwężanie koryt,**
- **wyprostowywanie przebiegu koryt,**
- **zmiany profilu podłużnego koryt (powstawanie załomów),**
- **zmiana funkcji morfodynamicznych odcinka koryta.**

Potok Białka

Akademia Rolnicza w Krakowie

Katedra Inżynierii Wodnej

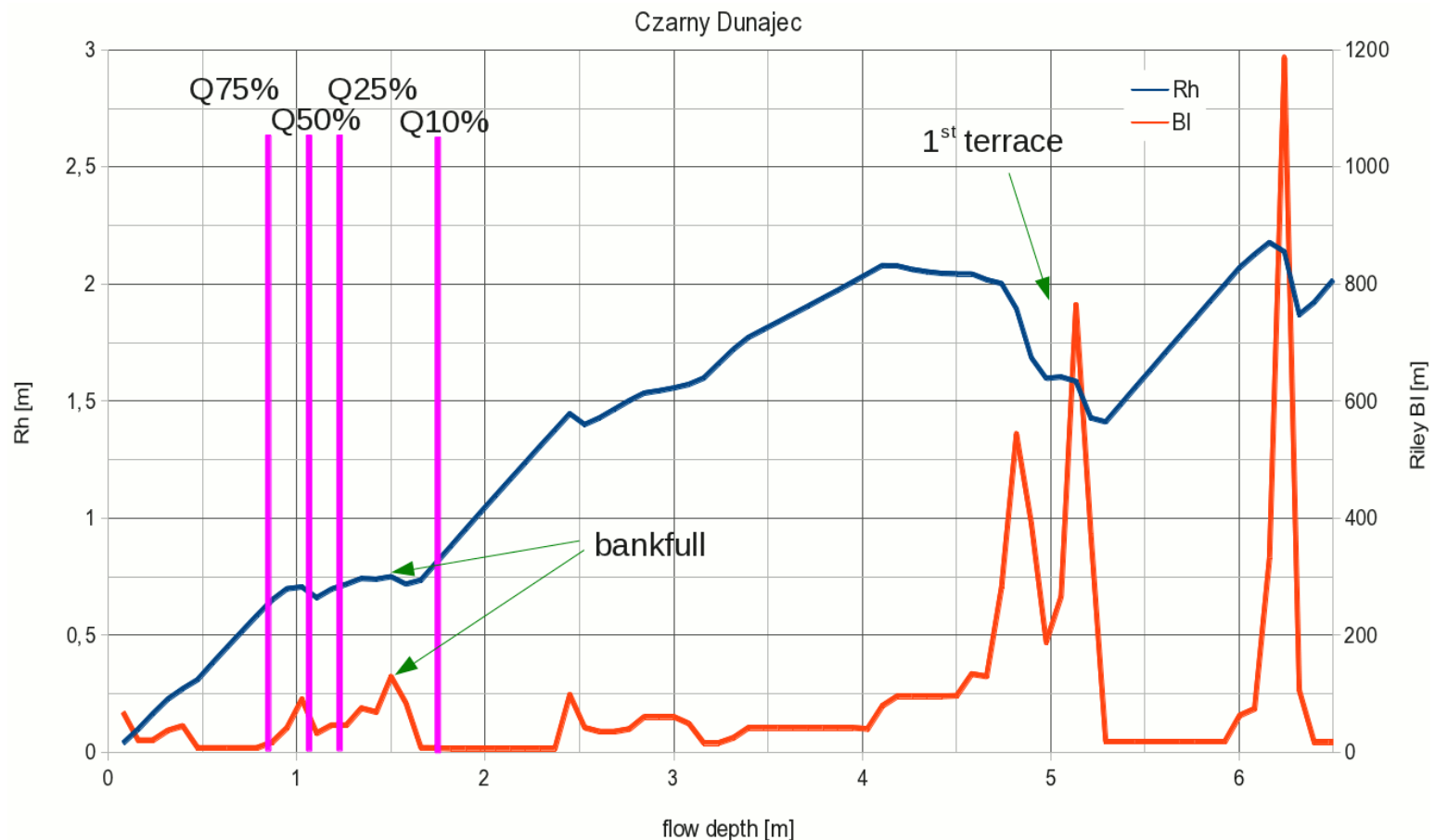

Symulacja oceny parametrycznej wybranych potoków

**Ruch
rumowiska**

Wyznaczenie przepływów charakterystycznych w jednym z bardziej wciętych przekrojów badawczym Czarnego Dunajca

17. 5. 2010

Ocena wpływu ubezpieczenia
brzegu Dunajec w km 41+570-
42+850 brzeg prawy w
miejscowości Szczepanowie
gmina Pleśna, powiat Tarnów,
woj. Małopolskie na obszar
NATURA 2000 PLH 120085

20. 3. 2008

Rzeka Skawa poniżej Suchej

Rzeka Biały Dunajec

odcinki koryt żwirodennych Koryto rozcina szerokie dno doliny zbudowane ze żwirów i nadbudowanych madami, koryto roztokowe, lokalnie kręte.

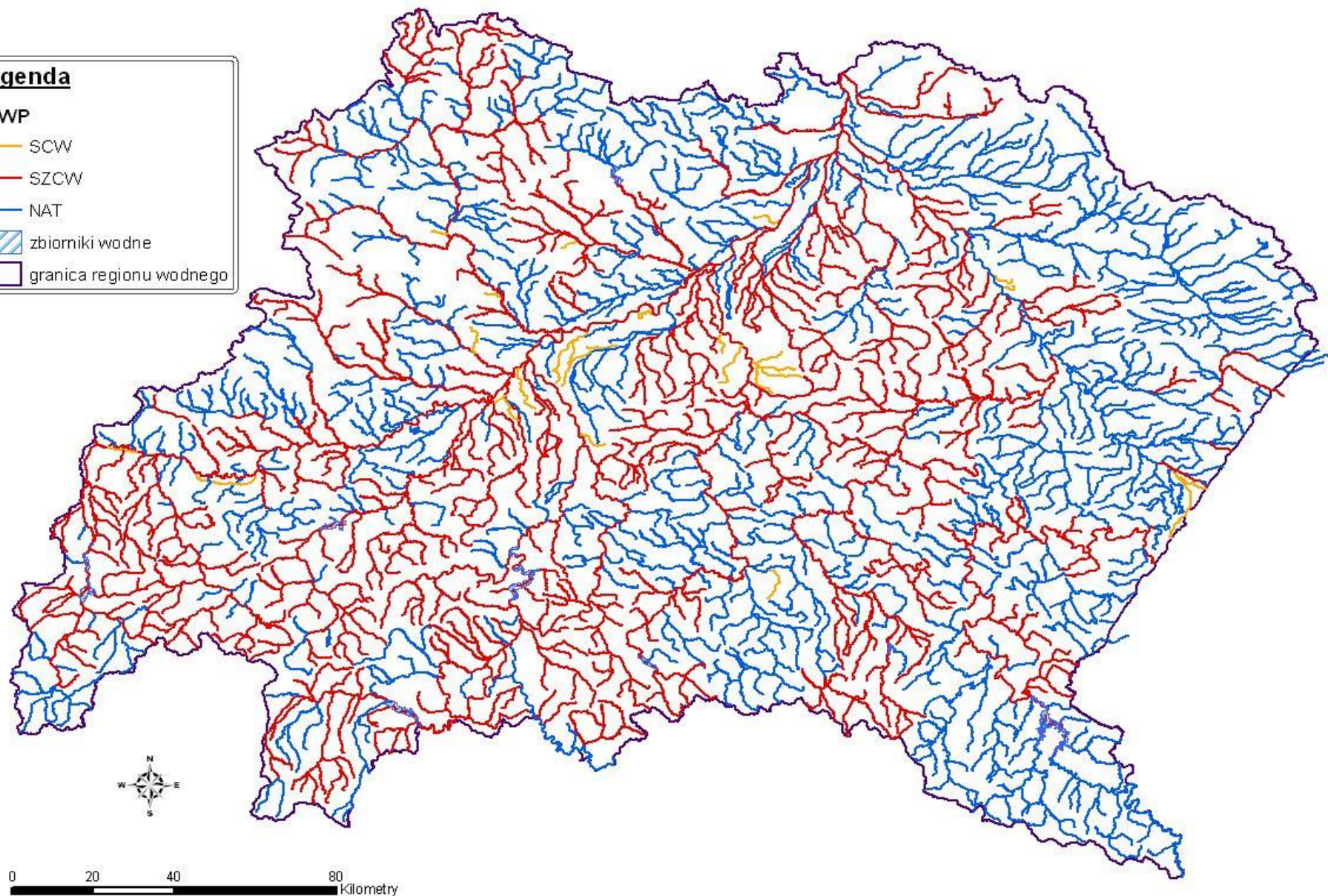

Sedymencja w korycie i na terasie zalewowej

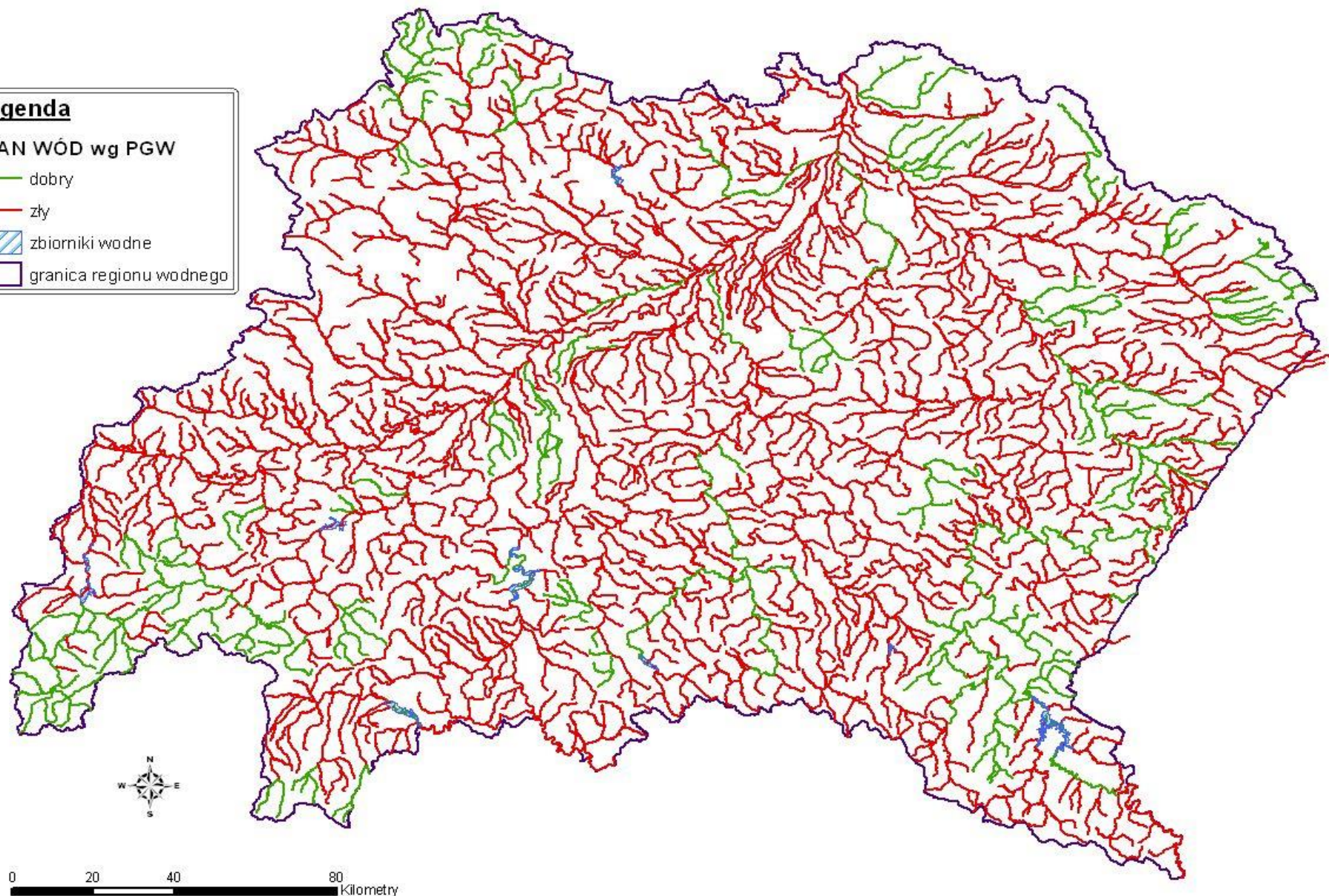

Region Wodny Górnej Wisły - Jednolite Części Wód Powierzchniowych

Region Wodny Górnej Wisły - ocena stanu JCWP wg Planu Gospodarowania Wodami

Lp.	Jednolite Części Wód Powierzchniowych	Ilość JCWP [sztuk]	Ilość JCWP [%]
1	Sztuczne (SCW)	21	3
2	Silnie Zmienione (SZCW)	285	37
3	Naturalne (NAT)	457	60
SUMA		763	100

Lp.	Stan wód wg Planu Gospodarowania Wodami na obszarze dorzecza Wisły	Ilość JCWP [sztuk]	Ilość JCWP [%]
1	DOBRY	99	13
2	ZŁY	664	87
Liczba JCWP zagrożonych		136	20

3. Warunki ograniczenia degradacji rzek i potoków górskich

3.1. Zarządzanie ryzykiem powodziowym

3.2. Warunki przywracania korytarza rzecznego – udrażnianie rzek, odtwarzanie siedlisk

3.3. Renaturyzacja rzeki i doliny

3.1. Zarządzanie ryzykiem powodziowym

- Tworzenie przestrzeni dla rzeki
- Tworzenie przestrzeni bezpiecznej
- Tworzenie przestrzeni dla zarządzania ryzykiem powodziowym

Zmiana świadomości społecznej!!!!!!!!!!!!

Ogólna informacja o projekcie

- ❑ „Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły”, pełnomocnik z ramienia Rządu RP - Wojewoda Małopolski,

- ❑ Cel projektu: wybór najbardziej efektywnego z punktu widzenia ochrony przed powodzią zbioru przedsięwzięć technicznych oraz nietechnicznych przy poszanowaniu wymogów środowiska naturalnego w zlewni;
Raby, Skawy, Soły, Dunajca i Łososiny

- ❑ Efekt: uwzględnienie w „Planie zarządzania ryzykiem powodziowym w regionie górnej Wisły”, w zakresie zdefiniowania niezbędnych przedsięwzięć poprawiających stan ochrony przeciwpowodziowej - wdrażanie Dyrektywy Powodziowej

3.1. Zarządzanie ryzykiem powodziowym :

**Odsuwanie
powodzi od
ludzi**

Zagrożenie; retencja naturalna i sztuczna (suche zbiorniki retencyjno=powodziowe) oraz budowle ograniczające zasięg powodzi - obwałowania i kanały ulgi.

**Odsuwanie
ludzi od
powodzi**

Ekspozycję; ograniczenie zagospodarowanie terenów zalewowych poprzez zapisy prawne, wykupy i przenoszenie obiektów, ewentualnie ich likwidację

**życie na terenach
zalewowych ze
świadomością
zagrożenia**

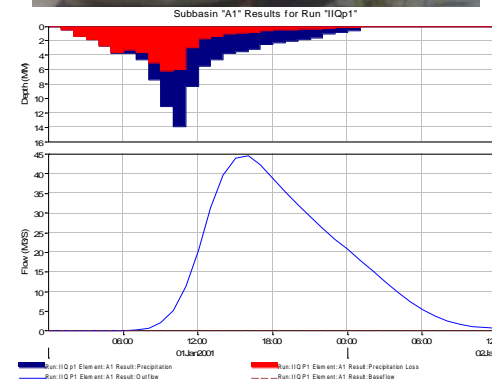
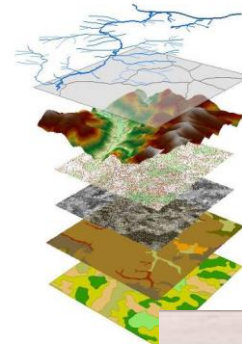
Wrażliwość; ubezpieczenia powodziowe, przygotowanie budynków do powodzi, systemy wczesnego ostrzegania i reagowania na powódź, prewencja i edukacja z zakresu profilaktyki i radzenia sobie z powodzią

Połączenie powyższych strategii w całość jest istotą zarządzania ryzykiem powodziowym

Zidentyfikacja zagrożenia powodziowego

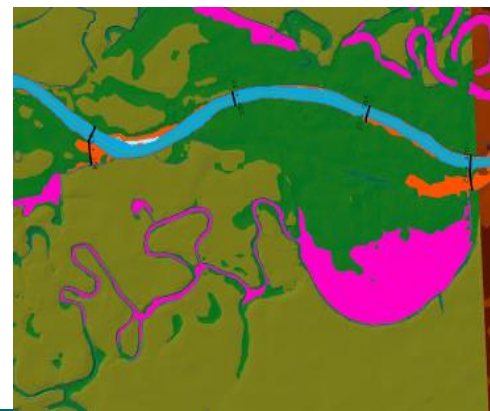
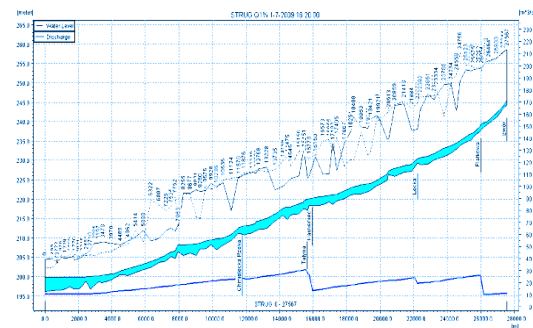
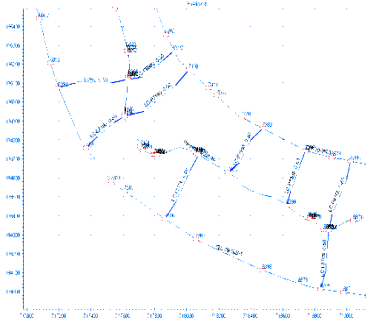
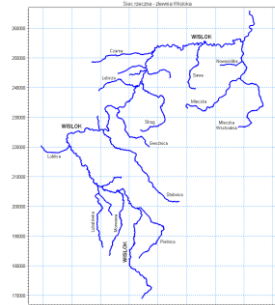
Określenie zasięgu stref zalewowych:

- Etap 1 – Identyfikacja danych wejściowych, sieć rzeczna, zagospodarowanie terenu
- Etap 2 – Wykonanie prac geodezyjnych,
- Etap 3 – Przeprowadzenie obliczeń hydrologicznych,
- Etap 4 – Przeprowadzenie obliczeń hydraulicznych – modelowanie 1D,
- Etap 5 – Wykonanie analizy przepustowości międzywala – modelowanie 1D,
- Etap 6 – Wyznaczenie stref zagrożenia powodziowego
- Etap 7 – Wyznaczenie granic obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią,

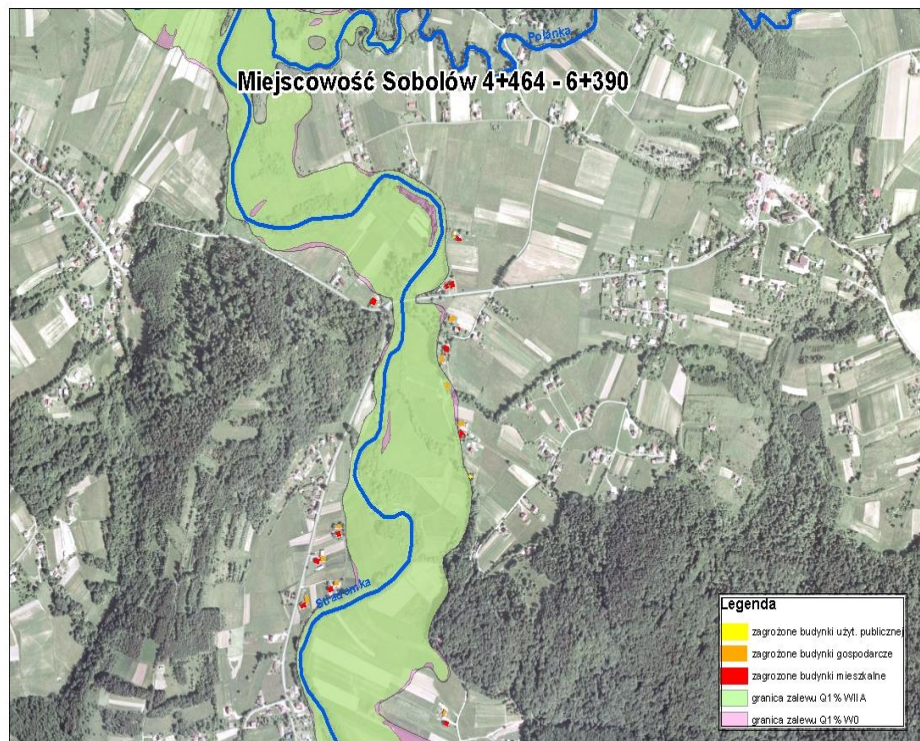
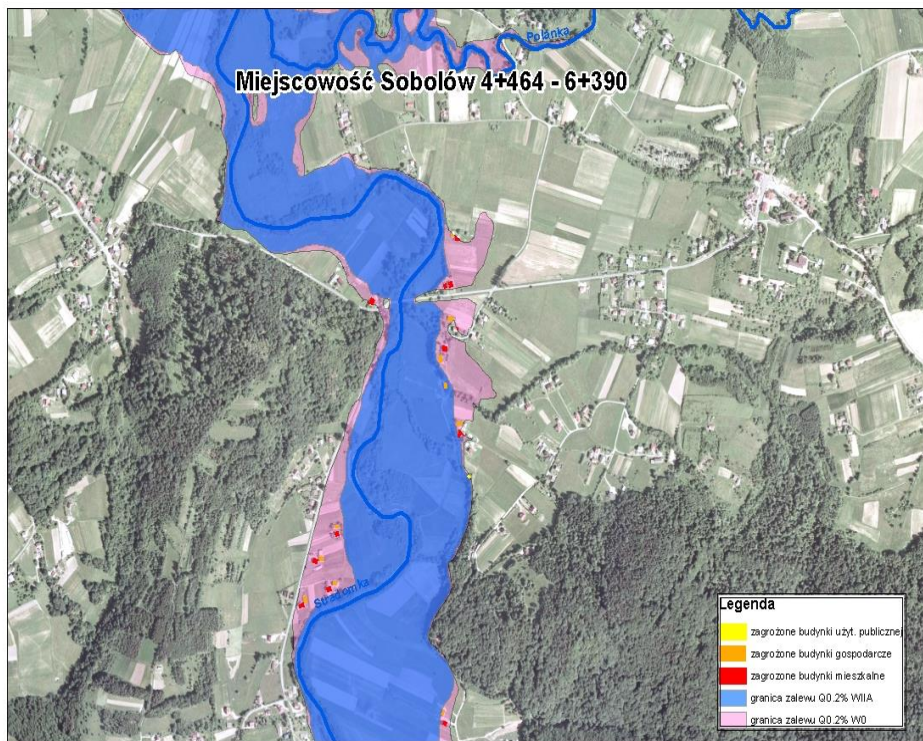
Zidentyfikacja zagrożenia powodziowego

- Etap 4 – Przeprowadzenie obliczeń hydraulicznych – modelowanie 1D, kalibracja i weryfikacja modelu,
- Etap 5 – Wykonanie analizy przepustowości międzywala – modelowanie 1D,
- Etap 6 – Wyznaczenie stref zagrożenia powodziowego
- Etap 7 – Wyznaczenie granic obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią,

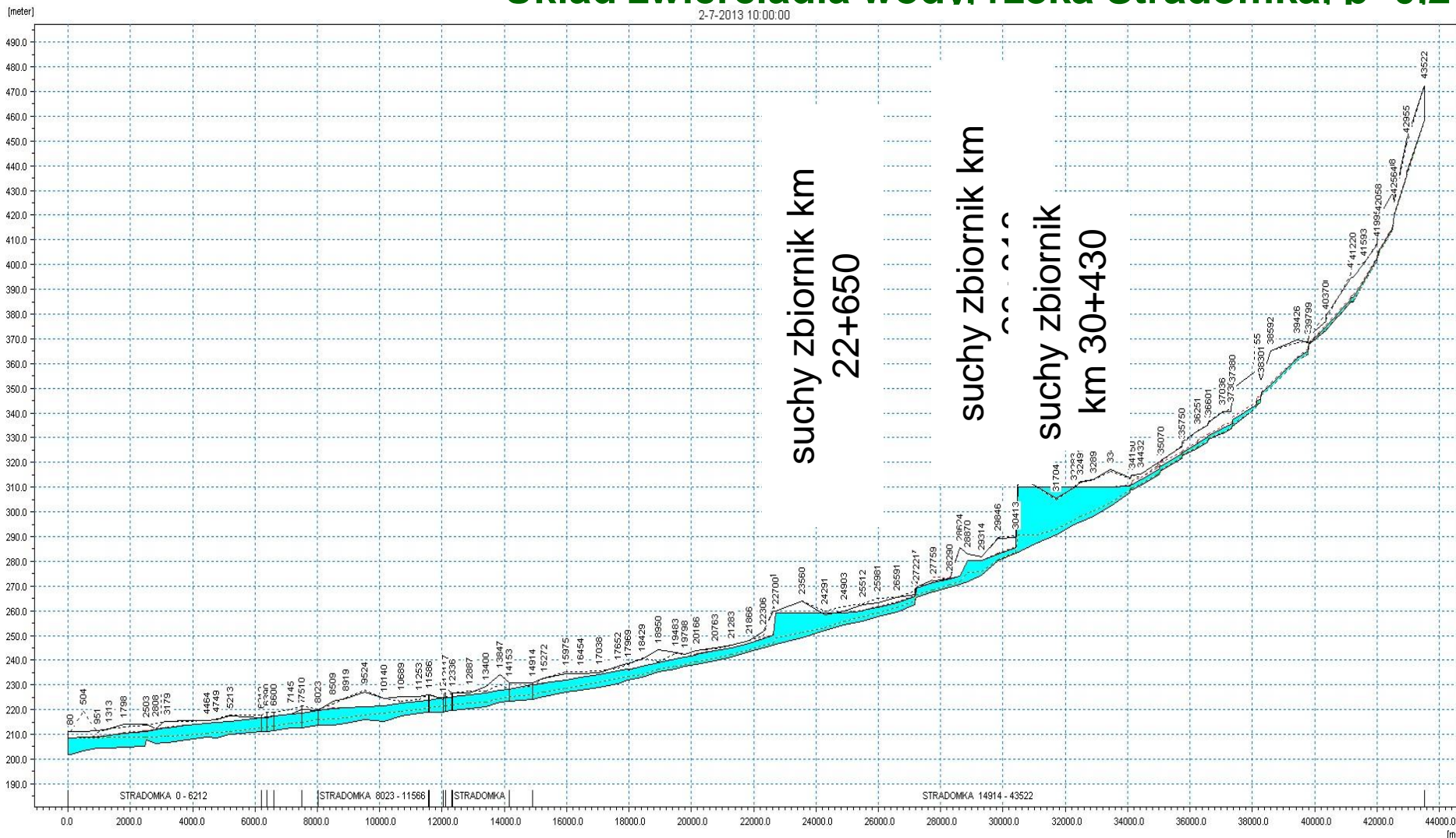

Wyniki modelowania planowanych Porównanie strefy zalewu Q0,2% i Q1% w miejscowości Sobolów dla wariantu „W0” oraz wariantu inwestycyjnego „WIIA”.

Układ zwierciadła wody, rzeka Stradomka, p=0,2%

3.2. Warunki przywracania korytarza rzecznego – udrażnianie rzek, odtwarzanie siedlisk

Koncepcje i wdrożenia:

- *Przywrócenie drożności korytarza ekologicznego rzeki Wisłoki i jej dopływów , Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko współfinansowany przez EFRR*
- *Modelowanie numeryczne hydraulicznych warunków przepływu wody w przepławce dla ryb, NCBiR*
- *Zastosowanie przepławek biologicznych w budowlach hydrotechnicznych dla restytucji ryb dwuśrodowiskowych NCBiR*

3.2. Warunki przywracania korytarza rzecznego – udrażnianie rzek (bariery migracyjne)

Lp.	Budowle poprzeczne	RZGW Kraków	RZGW Gliwice	RAZEM
1	Liczba budowli poprzecznych wg ewidencji ogółem	7085	784	7869
2	Liczba budowli mogących stanowić barierę w migracji ryb na wszystkich rzekach/potokach w ewidencji	3548	784	4332
3	Liczba budowli mogących stanowić barierę w migracji ryb wyłącznie na rzekach/potokach istotnych do bytowania i wędrówek ichtiofauny	2264	498	2762
4	Liczba budowli wymagających budowy urządzenia służącego migracji (kryterium >0,5m)	1567	481	2048
5	Budowle stanowiące barierę na głównych korytarzach migracji ryb	50 (34+16*) Wisła (2+4*) Skawa (4) Soła (4+3*) Raba (2+2*) Dunajec (3+4*) Nida (5) (4+2*) Wisłok (3+1*) San (4) Tanew (3)	143 (140+3*) Wisła (120+3*) Przemsza (20)	193
6	Budowle stanowiące barierę na pobocznych korytarzach migracji ryb (powyżej III rzędu hydrologicznego)	1533	341	1874

warunki migracji ichtiofauny

Rodzaje przepławek

- komorowe,
- szczelinowe,
- windy,
- pochylnie (bystrotoki),
- naturalne obejścia,
- z podwójnym dnem (szczotkowe),
- ryglowe.

Rodzaje przepławek

- przepławka z podwójnym dnem (szczotkowa)

Rodzaje przepławek

- przepławka ryglowa

- Kamionka rz.Tuszyńska

3.3. Renaturyzacja rzeki i jej doliny

Koncepcje i wdrożenia:

- *„Zrównoważony rozwój gospodarczy zlewni rzeki Nidy w związku z obszarami Natura 2000”;*
- *Przywrócenie drożności korytarza ekologicznego rzeki Nidy*
- *Renaturyzacja i rewitalizacja Niecki Nidziańskiej*
- Finansowanie: WFOŚ

Jest tak...

warunki renaturyzacji

...a może być tak? —

Nida – bieg dolny (poniżej Pińczowa)

Nida – bieg dolny (poniżej Pińczowa)

Zamiast wniosków

Warunki podejmowania decyzji:

optymalizacji trzech kryteriów;

- **społecznego,**
- **gospodarczego,**
- **przyrodniczego**

**w równym stopniu i na tym samym poziomie
ważności**

kryteria kompromisu

zawarte pomiędzy dwoma skrajnymi warunkami;

- **Przeciwdziałanie długotrwałemu negatywnemu oddziaływaniu na środowisko**
- **Osiągnięcie długotrwałych korzyści ekonomicznych, społecznych, kulturowych**

Rekomendacje zintegrowanej polityki wodnej UE

- *Nowe „modyfikacje hydromorfologiczne” wód powierzchniowych a polityka środowiskowa Unii Europejskiej*
- *Internalizacja wymaga włączenia kosztów środowiskowych w rachunek ekonomiczny*
- *wyznaczenie obszarów właściwych dla realizacji obiektów hydroenergetycznych*
- *obszary w których realizacja tych inwestycji z uwagi na ograniczenia środowiskowe nie będzie możliwa*
- *RDW określa cele środowiskowe - wyjątki i specjalne ustalenia dla sztucznych i silnie zmienionych części wód*

Ochrona koryta rzeki i ochrona jakości ekologicznej

- **umieszczanie w korycie elementów habitatowych (głazy, pnie drzew, rumosz roślinny) stwarzających kryjówki dla ryb,**
- **odtworzenie łach żwirowych w korycie (a przynajmniej nie usuwanie już utworzonych),**
- **dopuszczenie do odtworzenia naturalnych, zróżnicowanych form korytowych**
- **zwiększenie stopnia zabudowy biologicznej obrzeża koryta ciek,**
- **przywracanie równowagi hydrodynamicznej przez budowę stopni ramp z narzutu kamiennego,**
- **przywracanie połączeń istniejącego koryta z odcinkami starorzeczy,**
- **zwiększanie pojemności retencyjnej przez zagospodarowanie wyrobisk po eksploatacji kruszywa,**